

היבטים לשוניים בפרשת נצבים פג

דקדוקי מילים וטעמים בפרשת נצבים ובהפטרה ובתחילת וילך ובקריאות ראש השנה ובהפטרותיו

כט יב עליית שני

יְהִי־לָךְ: געיה ביו"ד הראשונה, בדומה לו בהמשך פס' יח. לְאֱלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת

כט יד וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פָּה: יש להאיץ מעט את קריאת התיבה פָּה להסמיכה לקודמתה¹

כט טו עליית שלישי

אֵת אֲשֶׁר-יִשְׁבְּנוּ: טעם מרכא על תיבת אֵת בלבד

כט יז לְבָבוּ פִּנְה: המילה הראשונה בטעם קדמא מחבר ולכן אין לעמוד כאן; כתוצאה מהטעם

המחבר: פִּנְה פ"א רפה.

כט יט יַעֲשֶׂן: העי"ן בשווא נח. וְרִבְצָה בּוֹ: טעם נסוג אחור לרי"ש, הבי"ת אחריה בשווא נע; דגש חזק
בבי"ת השנייה מדין אתי מרחיק

כט כב גִּפְרִית וּמֹלַח ... וְעַמְרָה ... וּבַחֲמָתוֹ

ניקוד אותיות השימוש:

בפסוק זה שלוש אותיות שימוש שהטועה לקוראן בשווא נע [במקום בקמץ או בפתח] - לא שינה משמעות,
אך לכתחילה יקראן כהלכה:

וּמֹלַח - קמץ ולא שווא, כי פעמים רבות מנוקדת וי"ו השימוש בקמץ לפני מילה המוטעמת בראשה
(כאן: מלח), ולא דווקא ב"צמדי מילים".

וְעַמְרָה ... וּבַחֲמָתוֹ - פעמיים באה אות שימוש בפתח, ולא בשווא נע, מחמת שהמילה מתחילה בחטף
פתח.

כט כב כְּמִהַפְּכֹת: הה"א בשווא נח

ל א עליית רביעי

ל ה וְהִבִּיאֲךָ: העמדה קלה בוא"ו תאפשר לבטא נכונה את הה"א שלאחריה

ל ז עליית חמישי

ל יא עליית ששי

וְלֹא רְחֻקָה: המילה וְלֹא בטעם מרכא ואינה מוקפת

ל יג יַעֲבֹר-לָנוּ: הבי"ת בקמץ קטן

ל טו שביעי ומפטיר

ל טז וּבְרִכְךָ: געיה בבי"ת והכ"ף הראשונה בשווא נח

ל כ וּלְדַבְּקָה-בּוֹ: הדל"ת בקמץ קטן והבי"ת השנייה רפויה. לְאֲבֹתֶיךָ לְאֲבֹתֶיךָ: שני תבירים

רצופים. וְלִיעֲקֹב: געיה תחת השורק אך השווא בלמ"ד נותר נח

הפטרת נצבים ישעיהו סא י - סג ט:

סא י כְּחֻתָּן: העמדה קלה בכ"ף להדגשת הסגול המורה על מיודע. תַּעֲדָה: העי"ן בשווא נח

¹ על מנת למנוע שיבוש ההפסק בין המילים כתוצאה מצירוף הטעמים תביר-טפחא, שלא יישמע כאילו כתוב וְאֵת אֲשֶׁר

אֵינְנוּ - פָּה עִמְנוּ הַיּוֹם

סב ב וְקָרָא לָךְ: טעם נסוג אחור לקר"ף

סב ו אַל-דְּמִי: הטעם במ"ם לא בדל"ת, כן הדבר בפסוק הבא

סב ח יַגְעָה: העי"ן בפתח

סב ט מְאֹסְפִיו: אין געיא באל"ף והסמ"ך בשוא נח. וְהִלְלוּ: למ"ד ראשונה בשווא נע

סב י הַמְסֵלָה: געיה בה"א והמ"ם בשווא נע²

סב יב נַעֲזָבָה: העמדה קלה בנ"ן למנוע הבלעת הגרונית החטופה אבל הטעם בזי"ן מלעיל

סג א מִבְצָרָה: הבי"ת בקמץ קטן

סג ב בָּגַת: הבי"ת בשווא ולא בפתח

סג ג וְאֶדְרָכֶם: וי"ו בשוא לא בקמץ; במונח לא בפשטא; בפסוקים אלה יש להבחין אם הוי"ו בשווא או בפתח.

סג ה וְתוֹשַׁע-לִי: מהפך כהטעמה משנית בת"ו, עם זאת יש געיא בש"ן למנוע את הבלעת

הגרונית. סְמַכְתָּנִי: הכ"ף מוטעמת וקמוצה (קמץ רחב), הת"ו אחריה בשווא נח

סג ט כתיב לֹא, לֹו קרי אין הבדל בקריאת המילה אבל על הקורא לזכור שהקרי שונה כאן מהכתיב

תחילת וילך

ד שני במנחת שבת

ז שלישי במנחת שבת

קוראים עד פסי יד, אבל די לקרוא עד סוף פסי י, ויש עושים כן

הרב בצלאל אריאל נר"ו. ההבטחה שנשוב לארץ ישראל בראשי הסדרים יסודה כאן בסדר כג פסוק כג: וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת-שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וּקְבַצְךָ מִכָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצַצְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה:

וכן בירמיה בראש סדר כה - וְאַתָּן לְכֶם רַחֲמִים וְרַחֵם אֶתְכֶם וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל-אֲדַמְתְּכֶם: ובראש סדר כז שם וְאַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶי יַעֲקֹב וְאַל-תִּתֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשַׁעַךָ מִרְחֹוק וְאַתָּה-זֹרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שְׁבִיִּים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁאֵן וְאִין מַחְרִיד:

וגם בישעיה ראש סדר יד - וּפְדוּיֵי ה' יִשְׁבֹּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל-רֵאשִׁים שְׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִשְׁיִגוּ וְנָסוּ יִגְוֹן וְאַנְחָה:

וכן בנבואות צפניה בתרי עשר בראש סדר טו - בָּעַת הַהִיא אָבִיָא אֶתְכֶם וּבָעַת קִבְצִי אֶתְכֶם כִּי-אַתָּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוֹבֵי אֶת-שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר ה': אֲשֶׁרִינוּ שִׁזְכִּינוּ.

מפתח סדרי התנ"ך מדברי רשי - וְאִף הַפְּרָשָׁה שְׁלִמְעֵלָה מִזֹּו פִּיּוּסִין הֵם 'אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְגו'' (לעיל כב:ע) מובנת החלטת חז"ל לקבוע את פרשה קלט כסיום מרחב סדר כב.

כט טו הרב גור-אריה צור נר"ו כִּי אַתֶּם יִדְעַתֶּם אֵת אֲשֶׁר יִשְׁבְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֵת אֲשֶׁר עָבְדוּנוּ בְּקִרְבַּי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָבְרַתֶּם:

² בכתר ארם-צובה היא מנוקדת בחטף-פתח ואין זה אלא על מנת להורות על קריאה בשווא נע

יש ליתן טעם בכפילות ובחזרה על הדברים. **אֲשֶׁר עָבְרָנוּ, אֲשֶׁר עָבְרָתֶם.** וכן מה היא הידיעה אשר אמר **פִּי אֲתֶם יִדְעֶתֶם.** ויש לומר, אשר עברנו כוונתו ברגלינו, אשר עברתם כוונתו על דברי תורה. כי אתם ידעתם את מ"ט שערי טומאה שבמצרים אשר יצאתם מהם, ואשר עברתם שם על כל דברי התורה הזאת והתחזקתם ונהייתם לעם, ואשר עברתם מחיי טומאה לחיי טהרה.

ולכן אמר **פִּי-יֵשׁ בְּכֶם וּגו' פִּי-יֵשׁ בְּכֶם שְׂרֵשׁ פָּרָה רֹאשׁ וּלְעֵנָה.** ובאומרו **ראש ולענה** כוונתו בזה, שאחרי שטעם טעם ההתחזקות לא ירצה לחזור לראש, לראשית היותו שרש לענה, בהיותו במ"ט שערי טומאה כאשר ענה את נשמתו שוכנת חיקו. וזה נרמז במילה לענה. וצריך להתחזק בזה ביותר, כי לעתים יהיה נעים זכרון ההפקרות, לכן אמר פעמיים באותו פסוק **פִּי-יֵשׁ בְּכֶם פִּי-יֵשׁ בְּכֶם**, ובשימת לב הראשון בתלישא, שהרי תלש עצמו מחיי ההפקר, והשני ברביע שעדיין זכרון ההפקר רובץ עליו וצריך להתחזק כנגדו. ונרביע הוא לשון רובץ בארמית. והתבדל בלבבו לאמלך שלום יהיה-לי כי בשררות לבי אלך למען ספות הרוה את-הצמאה אם יחזור בו מצדיקותו.

בתרגום הרוה היינו שוגג, חטאי שלותא, והצמאה היינו המזיד כתרגומו זדונותא. וכן פירש רש"י. ולפי זה יהיה קשה מדוע אמר למען. שאין תלמוד לומר למען. שהרי למען הוא כדי ש... או בעבור ש... ובודאי החוטא לא יגיד כן כדי להרבות את ענשו. וגם התורה לא תגיד כן, שכביכול יאמר החוטא כי בשרירות לבי אלך כדי שהתורה תוסיף עונש על ענישתו. ומה תלמוד לומר למען.

ואכן, פירש הרמב"ן ואין "למען" במקום הזה טעם שאלך בשרירות לבי בעבור שאספה הרוה עם הצמאה, אבל הוא כמו "לספות", יאמר הכתוב כי בעבור זה יהיה כך כי בכל סבה עם עלול [=התוצאה שנגרמה ע"י הסיבה] יאמר "למען". כלומר שהלמען כאן הוא בהוראה של תוצאה ישירה וטבעית ממעשיו. ולא כדי ש... אלא בגלל ש... כלומר בגלל מעשיו אספה עליו רעותיו.

וכן התחבטו בזה עוד מפרשים כר' אליהו מזרחי (הרא"ם), וכן המהר"ל בספרו גור אריה על התורה מה הוא הלמען הכתוב כאן.

ולעומקו של מקרא, אפשר לקיים את הלמען בהוראתו הרגילה כדי ש... ובעבור ש... בשני אופנים. האחד, שאכן החוטא עצמו רוצה ללכת בשרירות ליבו למען כדי שיוסיף חטאים של זדונות על השוגג. כי זה דרכו של שרש פורח ראש ולענה, שלא יסתפק בשגגות. אלא בשרירות לבו ירצה גם את הזדונות. ובזה ינתן טעם למפרש הצמאה אלו הזדונות. שצמא לעבור בזדון. כעין מה שאמר רב הונא, עבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר [יומא פו ב ועוד]. ואף כי בתחילה היה שוגג, ההיתר יתיר לו עתה בשרירות לבו לעשות חטאיו במזיד. לכן לפי זה יאמר החוטא, בשרירות לבי אלך למען ספות, למען אוסיף גם את הזדונות על השגגות שעשה עד כה. ויהיה ערך המילה את, כמו עם. הרוה עם הצמאה. האופן השני, שיהיה הלמען נאמר אמנם על ידי הבורא, ויחזור הענין לראש הפרשה. **לְעַבְרָךְ בְּבְרִית ה' אֱלֹקֶיךָ וּבְאֲלֹתָי אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ פָּרַח עִמָּךְ הַיּוֹם.** כי יש לשאול הרי כבר כרת אתנו ברית בחורב, ולמה יכרות שוב את הברית הזאת. לכן המשיך ואמר למען הקים-אתך היום | לֹא לְעַם וְהוּא יְהוָה-לְךָ לְאֱלֹקִים וּגו'. והמשיך ואמר פעם שנייה למען. כי הברית בחורב, היה בה לכאורה כדי לענוש רק על הזדונות ולא על השגגות. ועתה אני כורת עמכם שוב ברית, ואומר הקב"ה למען ידע החוטא שיענש גם על השגגות. וזה הכוונה למען ספות הרוה את הצמאה. שהברית הזאת בהר גריזים והר עיבל, יש בה תוספת. היא למען התוספת של עונש השגגות, על מה שהיתה הברית בחורב עונש רק על הזדונות. וזהו למען ספות הרוה את הצמאה.

ועוד י"ל, ספות מלשון סוף. הרוה שוגגים הצמאה מזידיים. וכך הם ערך הדברים: לא יאבה ה' סלוח לו, וכו' וכל זאת כדי ליראו, ויתן לב לשוב מיראה, והשב מיראה זדונות נעשים

לו כשגגות. וזה למען ספות. שיהיה סוף לזדונות וייהפכו לשגגות על ידי תשובה מיראה. ואחרי כן יתן לב לשוב גם מאהבה, ויתוספו גם השגגות. ליהפך לזכויות. ואל ישובו לְקַלָּה (תהלים פה, ט) עוד.

ולכן נסמכה פרשת התשובה מאהבה לכאן, ללמד התועים בינה ואחרי שובם מיראה יתנו לב לשוב מאהבה, וגם השגגות יתהפכו להם לזכויות. ולכן אמר למען ספות חרזה את העמאה. ויהיה ערך ספות כמו להביאה לסופה. שבתחילה התשובה מיראה תסוף את הצמאה ותשאר רק רוח, ולאחר מכן גם הרוח תסוף. ויהיה נצב ביום הדין למשפט כשכולו זכאי.

כט יח מלוא העומר והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי והוא תמוה, דלמה בשמעו יתברך בלבבו... הלא אדרבה וכו'. אך נראה כי בזוהר (וזהר חדש צח). איתא, שכל הקללות והגיוזמים הם כדרך אב המגזם לבנו למען ילך בדרך טובים, ואף אם אח"כ העוה הבן דרכו מ"מ ירחם עליו שלא להכותו כמאמרו וגיוזמו, רק בדיבור הוא מפיג ריתחא, וכמו כן כל הגיוזמים של העונשין בודאי הוא יתברך לא כחטאינו עשה לנו (תהלים קג, י), רק בגיוזם הפורעניות מפיק ריתחא. וזהו שכתוב וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו (שמות לב, יד), כי בדיבור כבר הפיג ריתחא.

ובזה מובן "והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לומר שלום יהיה לי", כי אי אפשר שיתקיימו ח"ו כל הקללות, ועל כרחק הדיבור והגיוזם להפיג ריתחא. ועל זה אמר "לא יאבה ה' סלוח לו", כי בודאי בציבור בשביל כללות ישראל חס הקב"ה להפיג חמתו בדיבור, אבל היחיד "לא יאבה ה' סלוח לו, ורבעה בו כל האלה הכתובה" כפשוטה.

כט כא בן לאשרי. וראו את מכות הארץ ההיא ואת תחלואיה אשר חלה ה' בה. עיין בעל הטורים ב' במסורה, הכא, ואידך ויבדע לו חלה את פני יי (דברי הימים ב, לג, יב). יש לפרש רמיזת המסורה על פי אומרם ז"ל: שמא תאמרו לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא תאמרו כן, אלא הוא חייך (דברים ל, ט), והקללות והיסורין מקיימין ומציבין אתכם לפניו (רש"י כט"ב) והכי פירושו: "וראו את מכות הארץ", לא יטעו שזה ח"ו לעונש גרידא בלי שום תועלת רק לנקום נקם על אשר עברו על ציווי ה', לזה אמר ויבדע לו חלה את פני יי, דכתיב גבי מנשה המלך ויילכדו את מנשה בחדים ויאסרוהו בנחשתים ויוליכוהו בגלה, ויבדע לו חלה את פני ה' אלקיו ויפגע מאד וגו' וישמע תחנתו וישיבהו ירושלם למלכותו וידע מנשה פי ה' הוא האלקים". והיינו דהדינים והיסורין הם בפנימיותם רחמים גדולים לבלתי ידח ממנו נדח (שמואל ב, יד, יד). וכמו כן העונשים הכתובים כאן אינם אלא להפחיד בהם את היצה"ר שלא יוכל להתגבר על האדם בפתויו כמו שכתב האור החיים הק', ולא ח"ו דרך נקמה.

דפי פרשת השבוע בר-אילן נצבים פב "ושבת עד ה' אלהיך" – הבטחה או מצווה?

ד"ר **יעקב חבה** הפקולטה למשפטים בר-אילן

בפרשתנו מופיעים פסוקי התשובה:

והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך וחסבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדייך ה' אלהיך שמה. ושבתי עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך. ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבעה מכל העמים אשר הפיצה ה' אלהיך שמה... כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו הכתובה בספר התורה הזה כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך. כי המצוה הזאת... לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה. ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה. כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו

התורה מתארת את הגלות של עם ישראל, את השיבה של העם אל הקב"ה ואת החזרה מן הגלות שתבוא בעקבות זה.³ כהמשך לכך התורה מבקשת להבהיר ש"המצוה הזאת" אינה רחוקה, לא בשמיים או מעבר לים, אלא "בפיך ובלבבך לעשותו".

הפרשנים נחלקים באשר למהות המצווה שעליה מדובר בפסוקים אלה. מדברי רש"י משתמע שמדובר על לימוד התורה, ויש המרחיבים זאת לקיום התורה בכלל תוך הדגשה שאין מדובר במשימה בלתי אפשרית.⁴ הרמב"ן לעומת זאת מעדיף לפרש ש"המצוה הזאת" מתייחסת לפסוקים הקודמים העוסקים בהליך התשובה, ומדובר במצוות התשובה:

וטעם כי המצוה הזאת - על כל התורה כולה. והנכון, כי על כל התורה יאמר: "כל המצוה

אשר אנכי מצוה היום (דברים ת, א)", אבל "המצוה הזאת" על התשובה הנזכרת, כי "והשבת אל

לבבך", "ושבת עד ה' אל־היך" מצוה שיצוה אותנו לעשות כן. ונאמרה בלשון הבינוני⁵

לרמוז בהבטחה כי עתיד הדבר להיות כן. והטעם "לאמר" כי אם יהיה נדחף בקצה השמים

ואתה ביד העמים תוכל לשוב אל ה' ולעשות ככל אשר אנכי מצוה היום, כי אין הדבר

נפלא ורחוק ממך אבל קרוב אליך, מאד, לעשותו בכל עת ובכל מקום.⁶

מכאן הרמב"ן מסיק שהליך התשובה המתואר בפסוקים איננו רק תיאור של מציאות העתידה להתרחש, אלא ככל הנראה זוהי מצווה בפני עצמה: לעשות תשובה.

גם אברבנאל מפרש את הפסוקים כמתייחסים לתשובה, ואף מסביר מדוע דווקא ביחס אליה היה חשוב לתורה להדגיש שהיא ראויה לכל מאמץ הנדרש להשיגה:

ולפי שמצוות התשובה היא היתד שהגאולה תלויה בה והוא רפואת כל המחלות ותקון

כל הקללות. אמר עליה "כי המצוה הזאת" וגומ' ... כי כל מה שאפש' לאדם לעשותו היה

ראוי שיעשה למעלת המצוה הזאת כל שכן שהיא אינה רחוקה ממנו כי אם קרובה

ומעשה הטוב והישר שתעשה ולא תשוב לבטלה הנה תקנה המעלה הזאת.

אכן, היו בין מוני המצוות מי שמנו את התשובה כמצווה בפני עצמה.⁷ אולם הקביעה שלפיה

התשובה היא מצווה בפני עצמה מסופקת. הרמב"ם בספר המצוות מצוה עשה עג אינו מונה

את התשובה כמצווה, אלא את הווידוי:

שצונו להתודות על החטאים והעונות שחטאנו לפני האל יתעלה ולאמר אותם עם

התשובה. וזה הוא הודוי. וכונתו שיאמר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך

וכך.... הנה כבר התבאר לך כי על כל מיני העונות הגדולים והקטנים ואפילו מצות

עשה חייבים להתודות עליהם... הנה התבאר לך מכל מה שזכרנוהו שהודוי מצוה בפני

עצמה וחובה לחוטא על אי זה חטא שחטא ובין בארץ ובין בחוצה לארץ בין הביא

קרבתו בין לא הביא קרבן.

כך משמע מלשונו גם בפתיחה להלכות תשובה:

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין

בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש

או אשה כי יעשו (במדבר ת, ו) וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו (פס' ז) זה וידוי דברים, וידוי זה

מצות עשה.

כאמור, הרמב"ם אינו מדבר על המצווה לעשות תשובה, אלא על חובת הווידוי למי שעושה

תשובה ומבקש לשוב מחטאו. מכאן שאין לפי הרמב"ם מצוות תשובה, ואת הפסוקים

בפרשתנו המדברים על התשובה הוא מסביר, ככל הנראה, כתיאור מצב או כהבטחה ולא

כציווי תשובה, פרק ז, הלכה ה.

כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה

תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר "והיה כי יבאו

עליך כל הדברים" וגו' "ושבת עד ה' אל־היך... ושב ה' אל־היך" וגו'.

גם "ספר החינוך" מצווה ססד מונה את הווידוי כמצווה ולא את התשובה:

³ ראו גם דב' ד:ל: "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבבת עד ה' א-להיך ושמעת בקלו":

⁴ ראו רבנו בחיי שם, אור החיים שם, כלי יקר באחד מפירושו ועוד.

⁵ א"ה. אצלנו 'בינוני' היא צורה שאינה עבר ואינה עתיד מה שמכונה 'הווה', כאן הוא מתכוון לפעלים בעתיד, או בהיפוך לעתיד, להוציא מציווי.

⁶ ראו גם ספורנו שם, בעל הטורים שם, כלי יקר באחד מפירושו ועוד.

⁷ ראו סמ"ק, מצווה נג. גם מדבריו של רבינו יונה בשערי תשובה, שער א עולה כי מדובר בציווי.

שנצטוינו להתודות לפני ה' על כל החטאים שחטאנו בעת שנתנחם עליהן, וזהו ענין הוידוי שיאמר האדם בעת התשובה אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי כן וכן, כלומר שיזכיר החטא שעשה בפירוש בפיו, ויבקש כפרה עליו ויאריך בדבר כפי מה שיהיה צחות לשונו... ועובר על זה ולא התודה על חטאיו ביום הכפורים שהוא יום קבוע מעולם לסליחה וכפרה ביטל עשה זה, ואוי לו לאדם אם ימות בלא וידוי ונשא עונו. ה"מנחת חינוך" סבור שאין זה סביר שיש מצווה להתודות ואין מצווה לשוב בתשובה, ועל כן הוא מסביר שהמצווה להתודות היא הפרוצדורה למי שמבקש לשוב בתשובה. הוא משווה זאת לגירושי אישה. אין מצווה לגרש אישה, אך יש קביעה של הליך למי שמבקש לגרש אישה; עליו לעשות זאת באמצעות גט:

רק כיון דתשובה אינה מצוה כמו שכתבתי, אם כן מצות עשה זו הוי כהרבה מצות מהתרי"ג שכ' הר"מ בסמ"ק שאינה מצוה לעשות או שלא לעשות רק העשיה על תואר כך וכך נחשב מצוה כמו גירושין וטוען ונטען ... דדיני המצוה אם יעשה כך יהיה כך הוי מצוה. הכא נמי דהתורה אמרה אם יעשה תשובה יהיה על תואר כך להתודות וכדומה לפרוט ובכך תשובתו מקובלת זה הוי מתרי"ג מצות אבל אינו מבטל כלל שום מצוה אם אינו עושה תשובה.

אולם עמדתו של הרמב"ם אינה נקייה מקשיים, שכן בהקדמה להלכות תשובה הוא כותב: "מצות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. וביאור מצוה זו ועיקרים הנגזרים עמה בגללה בפרקים אלו". דהיינו, הוא מתאר את התשובה כמצוות עשה ולא את הוידוי. ביטוי לכך מופיע גם בדבריו בהמשך פרק ב, הלכה ז. "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים".

יש שטענו שהרמב"ם אכן סבור שאין מצוות תשובה כל השנה, אלא רק ביום הכיפורים.⁸ הרב קוק⁹ רואה בדברי הרמב"ם בהלכות עצמן עיקר, ולדעתו:

משום דתשובה לא הוי מצוות עשה, כי אם עצה של חבה מאת אבינו שבשמים שידו פשוטה לקבל שבים, ואפילו הכי דוחה לא תעשה שבתורה. אמנם יש לומר שסמכו עצמם על לשון הציון של הרמב"ם בראש הלכות תשובה, שכתוב בו: מצות עשה שישוב החוטא מחטאו ויתודה, משמע שגם התשובה בכלל מצות עשה. אבל מאחר שאנו רואים מפורש בדבריו שבפנים, שכתב שהמ"ע היא הוידוי, שבאה מצוה זו כשישוב, מוכרחים אנו לומר ששיטפא דלישנא הוא בציון הנ"ל והעיקר הוא סמך אוידוי ססיים בו שהיא המצות עשה.

הרב סולבייצק על התשובה, כוחו של וידוי מיישב את דעת הרמב"ם וטוען, שיש להבחין בין קיום המצווה לפעולת המצווה. המצווה עצמה היא התשובה וזו עבודה שבלב, והקיום החיצוני שלה, הפעולה, היא הוידוי:

ברם, כלום לראיות מעין אלו אנו צריכים? וכי מי יוכל להעלות על הדעת שוידוי ייחשב למצוה ואילו תשובה אינה כן? וכי ייתכן וידוי בלא תשובה? יש מצוות שבהן פעולת המצוה וקיום המצוה אינם זהים. דרך משל, כאשר פעולת המצוה היא ביד או בפה ואילו קיום המצוה נתון בלב. הפעולה נעשתה אמנם בעת האמירה או העשייה, אך בכך לא נתקיימה עדיין המצוה. הקיום תלוי ברגש מסוים, במצב רוח מסוים... שיטה זו אנו מוצאים גם בהלכות תשובה. תשובה בעיני הרמב"ם היא מעין עבודה שבלב. זוהי מצוה שעיקרה אינו במעשים ובפעולות, אלא בתהליך הנמשך לעתים על פני שנות חיים, תהליך שתחילתו בחרטה... עד לתכלית שהיא התשובה עצמה. התשובה אינה קשורה במעשה אחד ומכריע, אלא צומחת וגדלה, צמיחה איטית וממושכת, עד שמביאה את האדם למטמורפוזה¹⁰, ואז, לאחר שהשתנה ונעשה אדם אחר, מגיע מעשה התשובה. ומה מעשה התשובה? הווי אומר: הוידוי. "כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות" וכו'.

לשיטתו, הרמב"ם נותן בהלכה, במעשה המצווה, את התשובה האובייקטיבית, המעשית, "כיצד מתודין וכו'". אך בכותרת, בהגדרת המצווה, הוא מטעים את החוויה הפנימית שבתשובה, את התהליך הכאוב, את לבטי הנפש, את פרכוסי הנשמה המביאים את האדם

⁸ ראו רבינו יונה, שערי תשובה, שער ב, יד.

⁹ שו"ת משפט כהן (ענייני א"י), קכח

¹⁰ א"ה. 'לועזית קשה שפה', דברי הרב ז"ל כנראה נאמרו באנגלית (לעתים נדירות באידיש). בכל אופן פירוש מלה זו – שינוי צורה או היפוך צורה. שימוש במלים לועזיות 'מפוצצות' אינו מפאיר את הכתיבה.

"שישוב החוטא מחטאו לפני ה'". ואז, כאשר התשובה הבשילה די צורכה, כשיעשה תשובה "ויתודה", "וידוי זה הוא מצות עשה". זוהי פעולת התשובה, ברם, התשובה עצמה, קיומה, הוא תנאי הכרחי לה, בלעדיה אין מצות וידוי.¹¹

ניסיון ליישב בין הגישות ניתן למצוא בדברי ה"משך חכמה" (דב' לא:):

ונתבונן דשם תשובה כפי מה שמורה שמה, איך נחשבת למצוה שישוב מכסלו ולא יחטא עוד, הלא בלא המצוה, מצווה ועומד לבלי לעבור על מצוות השי"ת! וכי בשביל שעבר ושנה בה הותרה לו סלקא דעתך?!¹¹ הנה האזהרה הראשונה המונעתו מחטוא טרם שחטא היא מונעתו מחטוא גם אחרי שחטא.... אמנם מצות התשובה, אשר על זה צריך מצוה פרטית, הוא שאם חטא ועוזב את חטאו, מצוה להתודות ולהגיד לפני השי"ת כי יודע בעצמו שחטא ומבקש כפרה. וכן הוא לשון רבינו בהלכות תשובה. לדעתו אין צורך במצוות תשובה מיוחדת, שכן ברור מעצם החיוב לקיים תרי"ג מצוות, שמי שחטא אסור לו לשוב ולחטוא. על כן, ככל שנדרשת מצוות פרטית היא מתייחסת לווידי ולא לתשובה עצמה.

לסיכום, מסתבר שיש מחלוקת אם אכן יש מצווה לשוב בתשובה או שזוהי פריבילגיה שנתן לנו הקב"ה, שמאפשרת לנו לתקן את דרכינו, ובלשונו של הרמב"ן: "והתשובה חסד גדול על הבריות".

ל ב בן לאשרי וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֶלְקֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ. יש לפרש על פי אומרם ז"ל (סנהדרין צו:): כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה. והכי פירושו: "ושבת" בתשובה, אז "ושמעת בקולו" שופר של משיח, כדכתיב "ואדני יו בשופר יתקע".

אם יהיה נדחך בקצה השמים. שמעתי מאדמו"ר שליט"א ומגור, בעל הבית ישראל זצ"ל שפירש כך, "אם יהיה נדחך בקצה", היינו מדריגה היותר תחתונה, גם כן בל תתייאש ותאמין "השמים", שגם שם נמצא ה' יתברך שנקרא "שמים". ואמרת לך, שזה משתווה עם דברי הרה"ק מקוצק זי"ע עה"פ "קץ שם לחשך" (אייב כח, ג), שגם בגהינם נמצא זוית שיכולים לבכות לפני הקב"ה ולהושע, והוטב בעיניו.

הרב בצלאל אריאל נר"ו.

ברכת הטוב לעתיד לבוא כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב כְּאֲשֶׁר־שָׁשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ (פסוק כט כאן). היא התיקון על פי הנהגת 'מידה כנגד מידה' לעונש וְהָיָה כְּאֲשֶׁר־שָׁשׂ ה' עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֲתֶכֶם וְלְהַרְפוֹת אֲתֶכֶם כֵּן יֵשִׁישׂ ה' עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֲתֶכֶם וְלְהַשְׁמִיד אֲתֶכֶם (לעיל כ:טג) ופירש רש"י כן ישיש ה' את אויביכם עליכם.

בתיקון זה, בברכה זו עוסקים כמה ראשי סדרים.

בישעיה, ראש סדר ו' – וְלִקְרוֹתָם עֲמִים וְהִבִּיאֵם אֶל־מְקוֹמָם וְהִתְנַחֲלֵם בְּיַד־יִשְׂרָאֵל עַל אֲדָמַת ה' לְעַבְדֵי וְלִשְׁפָחוֹת וְהָיוּ שֹׂבִים לְשִׁבְתָּם וְרָדוּ בְּגִישֵׁיהֶם:

ועוד בישעיה, ראש סדר כא – וְהִאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנֵיךָ אֶת־בְּשָׂרָם וְכַעֲטִים דָּמָם יִשְׁפְּרוּ וְיִדְעוּ כִּלְ־בָשָׂר כִּי אֲנִי ה' מוֹשִׁיעֶךָ וְגִאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב:

ועוד שם, ראש סדר כה – וְנִדְרַע בְּגוֹיִם נְרָעִים וְצִאֲצִיאוֹתָם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כִּלְ־רֵאִיהֶם יִפְרֹזוּ כִּי הֵם זָרַע בְּרַךְ ה': ובתרי עשר ראש סדר יט, כנבואות זכריה – כֹּה־אָמַר ה' צְבָאוֹת בְּיָמֵים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יִחְזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מְכַל לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהִחְזִיקוּ כִּכְנֶף אִישׁ יְהוּדִי לְאֹמֶר נִלְכְּהָ עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

ולפסוק ל שנאמר בו כי תשוב אל-ה' אֶלְהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ. ניתן לצרף את ראש סדר יג בירמיה – וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב לְדַעַת אֹתִי כִּי אֲנִי ה' וְהִירֹדְ לִי לְעַם וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים כִּי־יֵשְׁבוּ אֵלַי בְּכָל־לִבָּם:

ל יא אבני נזר כי המצוה הזאת וגו' לא נפלאות היא מִמֶּךָ. משמע דרך המצוות וקרוב אל האדם, אבל התורה היא למעלה מהמצוה, נדהמצוה הוא רק נר, ואילו התורה הוא אור, כדכתיב "נר מצוה ותורה אור (משלי, כג)", ולכן התורה היא נבדלת מהאדם, רק ע"י המצוות שהן אלהיות, ויש להן צירוף וחיבור אל האדם, כי עושה אותן באברים גשמיים, ועיד"ז שהאדם יש לו חיבור אל המצוות שיש להן צירוף אל הגשמי, והמצוות אלהיות יש להן צירוף אל התורה, על ידי כן האדם יש לו צירוף אל התורה שהיא אלהות לגמרי. וזה שאמר (בימות קט): אמר רב פפא,

¹¹ א"ה. לשון התלמוד בבלי יומא פו ב ועוד.

כתיב "וְלִמְדֶתֶם ... לַעֲשֹׂתֶם (דברים ה, א)". כל שישנו בעשיה של מצות, ישנו בשכר של למידה. כל שאינו בעשיה, אינו בשכר של למידה, ע"כ. וכי מי שאינו מקיים המצות, אין לו השכר של תלמוד תורה, כי בלי המצות אין צירוף וחיבור של התורה להלומד. (נאות הדשא פרשת נצבים) ובמקום אחר כתב האבני נזר (נאות הדשא עמוד צ') עוד בענין זה וביתר ביאור, וז"ל: הנה "ער מצוה ותורה אור", וא"כ המצוה הוא הכנה לתורה, כמו הנר שהוא כלי לאור, כן המצוה המעשית שמזככת את החומר שיהיה ראוי לקבל אור התורה השכל הנבדל. ויש בחינה גם להיפך, כי המעשה הגשמי בלי אור התורה מה כוח יש בו, וכפי החכמה והבינה שהאדם עושה בו המעשה, כן יגדל כוח המעשה, דבודאי יש חילוק במצוה שעם הארץ עושה אותה, לבין מצוה שעושה התלמיד חכם, פיתרון האור מן החושך (קהלת ב, יא).

הרב בצלאל אריאל נר"ו

לפסוק ד' שנאמר בו פִּי-קְרֹב אֵלַי הִדְבֵּר מְאֹד בְּפִי וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ: ניתן לצרף את ראש סדר ה' בתהלים וְלִשְׁוֹנֵי תְהִלָּה צִדְקָה כְּלַיְהוּם תְּהִלָּתֶךָ: בפרשה קמ"ג נאמר: אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַפֶּה הַיּוֹם... לְלַכֵּת בְּדִרְכָיו... לְשִׁמֵּץ בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ... ואז וְחַיִּית וְרַבִּית וּבְרַקָּה הִ' אֵלֶיךָ בְּאֶרֶץ... נראה שהיא המקור לדברי ירמיה הנביא שנקבעו לראש סדר ה' - כִּי אִם-אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לְאֹמֵר שְׂמְעוּ בְּקוֹלִי וְהִיִּיתִי לָכֶם לְאֱלֹהִים וְאַתֶּם תְּהִיְוֶלְתֶּם לְעַם וְהִלַּכְתֶּם בְּכָל-תְּרִדְךָ אֲשֶׁר אֲצַנֶּה אֶתְכֶם לְמַעַן יִיטַב לָכֶם. פסוק זה בירמיה, שהוא ראש סדר, מתמצת את כל ערכי היהדות שלאורם סידרו חכמי ישראל הקדמונים את החלוקה היהודית.

ל יד האדמו"ר ר' ישראל אלטר מגור ז"ל בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ. הבית ישראל ז"ל אמר, לכאורה היה ראוי להיאמר להיפך, דהיינו בלבבך, ובפיך, הרי המחשבה בלב קודמת קודמת למעשה, אלא הכתוב מרמוז, אם אין לאדם חשק ללמוד או להתפלל, יכוף את עצמו, יתחיל קודם כל בפה, אח"כ יבוא מאליו גם החשק. ואמנם הגיד הרבי מקאצק ז"ל "בפיך" וכן "בלבבך" - אינו שווה מאומה, העיקר הוא "לעשותו" לקיים בפועל. אולם אבי (האמרי אמת) ז"ל אמר: האידינא שנתמעטו הלבבות = (די שוואכע דורות [הדורות החלשים], הרי בהחלט זו הדרך, להתחיל קודם כל "בפיך", הוא הדיבור בפה מעשיית הטוב, וממנו יבוא למדרגת "ובלבבך" - הרצון והחשק בלב, וסופו של דבר יהיה גם כן "לעשותו".

היבטים לשוניים ראשי השנה פג

דקדוקי קריאה ראש השנה וההפטרות

יום ראשון של ראש השנה בראשית כא א-לד:

- א וַיִּי: קרא ודני
- ג הַנּוֹלָד-לָו: געיה בנו"ן. אֲשֶׁר-יִלְדָה-לָו: העמדה קלה ביו"ד, הלמ"ד בשווא נע ודגש חזק בלמ"ד השנייה מדין דחיק
- ד בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים: שתי התיבות הראשונות מוקפות, אין לקרוא בטעות בֶּן שְׁמֹנֶת-יָמִים
- ה עליית שני
- בְּהוֹלֵד: במלעיל
- ו עֲשֵׂה לִי: טעם נסוג אחור לע"ן. יִצְחָק-לִי: געיה ביו"ד הראשונה והצד"י בשווא נע

יא **עַל אֹדֶת בְּנֹו:** טעם טפחא בתיבת **עַל**

יג עליית **שלישי**

יד **וַיִּקַּח-לָחֶם:** געיה ביו"ד. **וְחַמַּת:** במלעיל

טו **מִן-הַחֶמֶת:** החי"ת בצירי

טז **כְּמִטְחֵי קֶשֶׁת:** אין טעם נסוג אחור

יח **אֶל-תִּירְאֵי:** הטעמה משנית בתיו והר"ש בשווא נע

כא **וַתִּקַּח-לֹו:** געיה בתיו

כב עליית **רביעי**

כג **הַשְּׂבָעָה לִי:** טעם נסוג אחור לשין ודגש חזק בלמ"ד, אתי מרחיק. **גְּרִתָּה בָּה:** דגש חזק בבית

מדין אתי מרחיק

כז **לְאֲבִימֶלֶךְ:** הלמ"ד בפתח

כח עליית **חמישי**

לְבִדְהָן: הדל"ת בשווא נע

ל **כְּבִשֶׁת:** ללא ה"א הידיעה. **תְּהִיָּה-לִי:** געיה בתיו

לג **וַיִּטַּע אֲשֵׁל:** אין טעם נסוג אחור, **אֲשֵׁל** האל"ף בסגול

מפטיר יום א' ויום ב' במדבר כט א-ו:

כט ב **וַעֲשִׂיתֶם:** במלרע

בְּנִי-שָׁנָה שְׂבָעָה: יש להאיץ מעט את קריאת תיבת **שְׂבָעָה** להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע

'כבשים בני-שנה, שבעה תמימים'

הפטרת יום א של ר"ה שמואל א א א – ב י:

א ג **וּפְנִחָס:** הטעמה משנית בפ"א והנו"ן בשווא נע

א ו **וְכַעֲסָתָה:** במלעיל והה"א לא במפיק. **הִרְעַמָּה:** דגש חזק ברי"ש והשווא תחתיה נע¹²

א ח **לָמָּה ... וְלָמָּה וְלָמָּה:** במלעיל והמ"ם בסגול

א ט **אֶכְלָה:** האל"ף בקמץ קטן. הה"א אינה במפיק

א י **מֵרַת נִפְשׁ:** טעם נסוג אחור למ"ם

א יא **בְּעֵנִי:** הבית בקמץ רחב¹³ והעי"ן בחטף קמץ

א יג **שִׁפְתֶיךָ נִלְעוֹת:** הנו"ן דגושה במדויקים

א יד **תִּשְׁתַּכְרִיז:** מלרע

א טז **וְכַעֲסִי:** העי"ן בשווא נח

¹² ישנם 16 מקרים בסה"כ בכל המקרא כולו בהם יש דגש באות רי"ש
¹³ לשיטתנו אין זה משנה אם הבית מיודעת או לא, היא בקמץ רחב

א יז **שָׁלַחְךָ**: השי"ן בצירי ללא אל"ף בין השי"ן ללמ"ד

א יח **וְתֹאכַל**: במלרע. **לֹא-הָיוּ-לָהּ**: געיה בה"א הראשונה

א כב **וַיָּשָׁב שָׁם**: טעם נסוג אחור ליר"ד

א כג **עַד-גְּמַלְךָ**: הגימ"ל בקמץ קטן וכן בסוף הפסוק **עַד-גְּמַלְהָ**: **וְתִינֶק**: הטעם בת"ו, מלעיל

א כד **וְהִנֵּער נָעַר**: בתיבה הראשונה הנר"ן פתוחה, בשנייה הנר"ן קמוצה

ב א **רָמָה**: במלעיל. **רָחַב פִּי**: טעם נסוג אחור לרי"ש

ב ב **כִּי**: האל"ף של שם ה' נחה ואינה נקראת, נקרא פְּדָנִי

ב ד **אָזְרוּ חֵיל**: טעם נסוג אחור לאל"ף והז"ן אחריה בשווא נע

ב ה **נִשְׁפָּרוּ**: שי"ן שמאלית

ב ח **מִצְקֵי אֶרֶץ**: טעם נסוג אחור לצד"י

ב י **יַחַתוּ**: במלעיל

יום שני של ר"ה בראשית כב א-כד:

א **וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם**: הקורא וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, משבש את משמעות הכתוב

ב **הַמְרִיגָה**: הר"ש בחירק חסר ואחריה יר"ד דגושה ובקמץ. **וְהַעֲלֶהוּ**: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת

העי"ן החטופה. **אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיךְ**: טעם טפחא בתיבת **אֲשֶׁר**

ג **אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לֹו הָאֱלֹהִים**: טעם טפחא בתיבת **אֶל-הַמָּקוֹם**, העמדה קלה באל"ף של

אָמַר-לֹו בגלל הגעיה שם וכן הדבר בהמשך פס' ט

ד עליית שני

ז עליית שלישי

ח אֱלֹהִים: בגרשים

יב **כִּי-יָרָא**: היר"ד השנייה בשווא. **אֲתָה** הטעם באל"ף מלעיל והיא מנוקדת פתח. **חֲשַׁכְתָּ**: שי"ן

שמאלית

כב יג **וְהִנֵּה-אֵיל אֲחֵר**: יש להקפיד על הפרדת התיבות, כפי שמורים הטעמים, למנוע שיבוש משמעות

הכתוב

טו עליית רביעי

יז **אֶבְרָכְךָ**: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי

יח **וְהִתְבָּרַכְוּ**: הר"ש בשווא נע ולא בחטף

כ עליית חמישי

כב **כָּשָׁד**: שי"ן שמאלית

הפטרת יום שני של ר"ה ירמיהו לא א-יט:

א **מִצָּא חֵן**: הטעם בצד"י אינו נסוג. **שְׂרִידֵי תָרַב**: טעם נסוג אחור לרי"ש הראשונה

ב מְשַׁכְתֵיךְ חֶסֶד: למבטאים ח"ת ככ"ף רפויה להיזהר מהבלעת אות

ג תַּעֲדִי: העי"ן בשווא נח

ד תַּטְעִי: הטי"ת בשווא נע¹⁴

ו רָנוּ: במלרע והרי"ש בקמץ קטן. הֶלְלוּ: למ"ד ראשונה בשווא נע

ח אֶל-נַחְלֵי מַיִם: טעם נסוג אחור לנר"ן. בְּכָרִי הוּא: טעם נסוג אחור לכ"ף

ט מְזַרְה: הרי"ש בצירי

יב מִיגוֹנָם: מ"ם ראשונה בחירק מלא, אין לבטא תנועת שווא תחת היו"ד

יג וְרוֹיְתִי: הטעם בתי"ו מלרע

יד בְּרַמָּה: הבי"ת בשווא, לא בקמץ

טו וְשָׁבוּ: במלעיל

יט הַבֵּן: ה"א השאלה חטופה והבי"ת אחריה רפה. הָמוּ: במלרע

כבגליון ראש-השנה פא הרב גור אריה צור נר"ו זיכנו גם עתה במבחר מאמרים המְתַנִּים את תוקף קדושת היום, ותשואות חן-חן לו.

לענין הסימנים בליל ראש השנה

יסוד הסימנים הוא בברייתא במס' כריתות [ה:] וכדברי אביי שם [ו.]:

ת"ר (כריתות ה ב') אין מושחין את המלכים אלא על המעיין כדי שתמשך מלכותו, שנאמר (מלכים א,א,לג-לד) **וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ אֶל-גְּחוֹן וּמָשַׁח אֹתוֹ שָׁם.**

ומפרש מצודת דוד¹⁵: **וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ [את שלמה] אֶל-גְּחוֹן וּמָשַׁח [צְדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתַן הַנְּבִיא] אֹתוֹ שָׁם - לסימן טוב, שתמשך מלכותו כנחל.**

אמר אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא [שעושים מעשה לסימן טוב, כדי שיתקיים] היא רגיל איניש למיכל ריש שתא [לאכול בראש השנה] קרא ורוביא כרתי סילקא ותמרי. [שיהיו לסימנים טובים לכל השנה כולה].

ויש להבין כיצד פועל מנגנון זה של סימנא מילתא היא.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהוא כעין מה שנאמר בדניאל בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא¹⁶ (דניאל ד, יד). **ופירש רש"י שאלתא, גזרה. וע"י שנמלכין בהקב"ה קודם שיגזרו הגזרה קורא אותה שאלתא.**

ופירש מצודת דוד¹⁷ בגזרת - הדבר נגזר בגזרת המלאכים [המחריבין] העושים דין המקום.

ופירש הרמב"ן: [ויקרא יח,כה] כי הדבר ההוא הנגזר על נבוכדנצר היא גזרת עירין שגזרו על הכוחות הנאצלין מהן לעשות כך ויקראו "עירין" כי מאצילותו יתעוררו

¹⁴ הקורא בשווא נח יחשוש לשינוי משמעות חמור (טעות במקום נטיעה)

¹⁵ ה'מצודות' הוא פירוש מלוקט ממפרשים קדומים, הוא בנוסף לזה קצר, ולכן אוהבים ללמוד אותו. רצוי ללמוד את המפרשים שהוא מביא.

¹⁶ יש מלה אחרת בלשון חכמים, שאילתא - שאַלְה. ובלשון החדשה למשל חיפוש מלים וכד' במאגרים או במקומות אחרים ועוד שימושים. שימוש בצורה הארמית של המלה למובן שונה במקצת, וכן המלה כורסא שהיא הצורה הארמית של כסא קיבלה משמע של כיסא מיוחד.

¹⁷ המצודות משלב כאן תרגום עם פירוש בגזרת הארמי נשאר כמו שהוא והמלה שאַלְתא מתפרשת - גזרה, הגענו לגזרה כפולה.

הכחות בכל הפעולות וגו' ומאמר קדישין שאלתא כלומר ששאלו מה הרצון העליון עליו ואחרי כן גזרו להעשות כן. שהרי אין המלאכים עושים מעצמם ולא כלום, אלא הכל לפי רצון עליון.

כן הדבר הזה, בסימני ראש השנה.

כלומר הסימנים שאנו עושים בליל ראש השנה לטובה, והבקשות שיחד עמהן, הן ליתן כח בעליונים לעירין קדישין¹⁸ לעורר ולהוציא אל הפועל מה שגזר עליהם הקב"ה ליתן לנו.

וכעין שאמרו (מועד קטן י"ח) ברית כרותה לשפתים וכשגגה היוצאת מפי השליט, שלא יוציא אדם דבור לא טוב מפיו, כי ממהרים המלאכים הם העירין קדישין להוציאו אל הפועל, עוד בטרם יתחרט על כך האדם אשר דבר דברי. ומידה טובה מרובה.

שיש בכח דיבורו הטוב של האדם ליתן כח בידי מלאכי השרת משרתי עליון הם העירין קדישין להוציא דבריו ומעשי הטובים שהם לסימן טוב, אל הפועל, להיות פועלים עליו טוב, בגזירת עליון.

וזה שאמר אביי, השתא דאמרת סימנא מילתא היא, יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא: קרא ורוביא כרתי סילקא ותמרי.

ובאוכלו קרא דרך משל, ואומר יהי רצון מלפניך שתקדע רוע גזר דיננו ויקראו לפניך זכויותינו, בזה נותן האדם כח למלאכי עליון להוציא לפועל גזירותיו של הקב"ה.

וכן באומרו היה"ד מלפניך, לאחר כל מאכל שיש בו משמעות לטובה. וכעין זה תקנו לומר בליל שבת למלאכי השרת בואכם לשלום, וברכוני לשלום, להוציא לפועל רצון הקב"ה, וזה שאומרים מולך מלכי המלכים הקב"ה.

ובזה ינתן טעם לאומרו (בתחילת פרשת מסעי) בדרך הכפילות: ויכתב משה את מצויותיהם למסעייהם על פי ה' ואלה מסעייהם למצויותיהם וכמובא בלעומקו של מקרא שם, על דרך הרמז והצח: ירמזון אילין מליא למסעייהם של העירין קדישין על פי מצויותיהם של בני אנשא, שמוציאים בפה ה"ה רצון מלפניך", וממהר האלקים לעשותו בגזירת עירין. שגוזר על עירין קדישין למהר ולהחיש לנו הישועה הנרצית לפני ה': וכן כפל ואמר ואלה מסעייהם למצויותיהם שלפי מוצאיהם של העירין קדישין מלפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, כן יהיה פתגמא ליתן לנו מבוקשנו לכל מסעותינו משך שנות חיינו. וכאומרו: ואלה מסעייהם של בני האדם למצויותיהם של העירין קדישין היוצאים לברכנו על פי ה'.

זרע שמשון. "היום" הוא ראש השנה. איתא בזה"ק (ח"ב דף מד.) ד"ויהי היום (מלכים ב, ד, ח) הכתוב בשונמית, ההוא יומא – יומא דראש השנה הוה. ויש לדקדק למה קראו הכתוב ר"ה בלשון "היום". ונראה דאמרו חז"ל (ב"ר י"א ב') שביום שישי של בריאת העולם לא היה בו לילה אחריו, ולכן לא כתיב בו "ויהי ערב ויהי בקר יום השביעי". נמצא שביום שבת לא היה בו לילה, וידוע שביום שישי היה יום ראש השנה שנברא בו אדם הראשון, והואיל דאותו יום נתארך יותר משאר הימים, לכן מיקרי בתורה בשם "היום" סתם בה"א הידיעה. ובוה יש רמז מדוע יו"ט של ר"ה הוא שני ימים אף בארץ ישראל¹⁹, וגם מה שאמרו (ביצה ד:) שר"ה יומא אריכתא הוא.

¹⁸ ביטוי של המשורר ר' ישראל נגארה, בנוי על המקרא עיר וקדיש (הניאל ד, ט) – מלאך וקדוש.
¹⁹ עיי' בספר המאור הקטן על מסכת ביצה ג א. ביצה אסורה מי לא מודה וכו' שמעיי מינה דבני ארץ ישראל מחייבי למעבד שני ימים טובים של ר"ה (העתקה מדברי רבנו חננאל). ואין לנו שום ראיה מדברי רבא על מה שכתב, שלא נאמרו דברי רבא אלא בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה, אבל בדורות הללו מאחר שהותקן סדר

ובאריכות יום זה, אנו למדים שהקב"ה רוצה להתנהג עם בריותיו במדת החסד אף ביום שהוכן לדין, שהרי "היום" רומז לחסד, וה"לילה" רומז לדין, והאריך הקב"ה האור דהיינו החסד, וביטל החושך שהוא דין. ומשום הכי צווה לנו מצות תקיעת שופר שמבטל הדין ומעורר רחמים. (וילך אות ח')

גדולה תשובה. בגמרא יומא (פו.) אמרו: גדולה תשובה שאפילו יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם. ותמוה שהיחיד שעושה תשובה ימחלו לכל העולם בשבילו, והלא מידת הדין לוקה. וי"ל, דהנה ישראל הם גוי אֶחָד בְּאַרְצָא (שמואל ב', כג), וכל ישראל הם גוף אחד, וכל אחד מישראל הוא אבר אחד, כדאמרו חז"ל דביעקב קרא הכתוב "נפש", ובעשיו קרא הכתוב "נפשות". והואיל שכל אחד מישראל אבר אחד, לכן כשהיחיד עשה תשובה מוחלין לכל העולם דהיינו לכל ישראל, דהרמב"ם (פ"א מעילה ה"ד) כתב, שאם מקדיש אדם אבר אחד מן הבהמה, אז כל הבהמה אסורה בגיזה ועבודה, וא"כ כך גם כשיחיד עושה תשובה, מתקדש אבר אחד מכל הגוף, והמקטרגים אינם יכולים להתקרב עוד בישראל. וכל שכן אי נימא דנחשב כל יחיד ויחיד כאבר שהנשמה תלויה בו, דאז אמרינן דפשטא קדושה בכלה.

א"ה. הובא בהערה על ענין דין ראש-השנה בא"י יום או יומיים.

מצאתי בזה בשם האדמו"ר ר' ישראל מגור ז"ל

סיפר הג"ר שלמה זילברשטיין ז"ל רבם של חסידי גור בבני ברק, כי בלילה הראשון של ראש השנה תש"ט, יומא דדינא הראשון בהנהגתו של הבית ישראל זי"ע, צוה לשיר ב"שולחן הטהור" גם "לדוד מזמור" וגם "מזמור לדוד". לאחר עריכת ה"שולחן" יצא הרבי בשעת חצות לרחוב שפת אמת, בהתהלכו אנה ואנה בסמוך לבית מדרשו כשהוא תפוס שרעפים.

לפתע עצר מהילוכו וחריפי האברכים נקהלו והצטופפו סביבו במורא גדול. פתח ואמר: "זקני החידושי הרי"מ זי"ע הגיד בשעתו כי ביום הראשון דראש השנה אין לבקש על גשמיות כי אם על מלכות שמים, על יודישקייט, רק ביום השני יכולים לבקש גם כן על פרנסה וכיוצא. אלא מכיון דאתו רבנן ושווינהו כחד יומא אריכתא (ביצה ד, ב; או"ח סי' תצו סעי' ב), הכל קדושה אחת... גם יודישקייט ופרנסה קדושה אחת... הרי אמרו (ירושלמי תרומות פ"ח ה"ד) ליבא בכיסא תליא... הא בהא תליא... כדי לעבוד את השי"ת בתורה ובתפילה זקוקים גם כן לפרנסה טובה... כדי לגדל כראוי יודישע קינדער צריכים שפע ופרנסה בכבוד... שיהיה ליהודים כל טוב"...

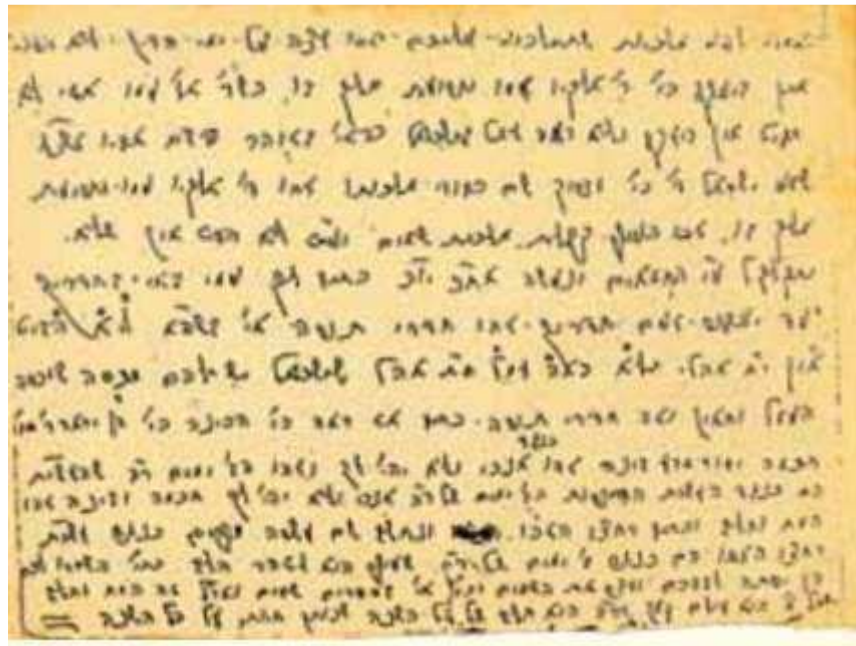
אמרו: בתקופה הקרובה חל שינוי לטובה במצב הפרנסה בארץ הקודש, והמסתופפים בצלו אשר נתברכו לרגליו התחילו להרגיש בפועל את השפעת דיבוריו הקדושים.

האדמו"ר ר' ישראל אלטר מגור דברים שכתב בשם אביו.

אמרו לפני מלכויות שתמלכוני עליכם זהו עצה על ימי הדין. לא הביט און ביעקב כו' וי אלהיו עמו ותרועת מלך בו (במדבר כג, כא). כשד' אל' עמו אזי לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל כדאי' בזוהר. בשם אביו זצ"ל [בעל שפת אמת] שְׁמַע וְשָׂאֵל ד' (דברים ו, ד) כו' וברוך שם כבוד מלכותו זהו ד' אלוקיו עמו ותרועת מלך בו, זהו העיקר קבלת עול מלכות שמים ועיי"ז לא הביט און שלא נתקלקל ע"י החטאים, ונעשה אח"כ יו"כ.

העיבור ע"פ המנהג שנהוג בידינו הרי חזרה כל א"י להיות כבית הועד שאין להם ספק בקדושת היום ואינן חייבין לשמור כי אם יום אחד בין בראש-השנה בין בשאר ימים טובים וכן נהגו לעשות בא"י כל הדורות שהיו לפנינו עד עתה חדשים מקרוב באו לשם מחכמי פרויניציאה והנהיגום לעשות שני ימים טובים בר"ה על פי הלכות הרי"ף ז"ל.

כתיב לך עמי בא בחדריך... עד יעבר זעם (ישעיהו כו, כ), חדרוך זהו חדרי תורה, אי' בשפ"א [שפת
 אמת] לא הביט און ר"ת אהל ולא ראה עמל ס"ת [=סופי תבות] אהל, שישראל יש להם מכסה
 שמכסה העמל והאון וזה חדרי תורה. כתיב אז ראה כו' הַכִּינָה (איוב כח, כז) כו' הֵן יִרְאֵת אֲדֹנָי הִיא
 חֲכָמָה וְסוּר מִרַע בִּינָה (פס' כח), זהו כנגד אנכי ולא יהי' לך, וזהו הב' ימים ר"ה, שהעשיית' הם כנגד
 העשרת הדברות, הב' ימים של ר"ה אנכי ולא יהיה לך, חכמה ובינה זהו המח והלב. וכתיב רחצו
 הַזְּכוּ (ישעיהו א, טז), ונחשב שם עשרה דברים כנגד עשיית', רחצו הזכו הם כנגד ב' ימים של ר"ה,
 שעיקר הוא לטהר הלב. כתיב הַשְּׁמְרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּח לְבַבְכֶם (דברים יא, טז) וְעֲצַר אֶת הַשָּׁמַיִם (פס' יז)
 וכו', אי' בספרים שמים וארץ זה המח והלב שכל אחד הוא עולם קטן ור"ה הוא הלב של כל
 השנה, שנותן חיות על כל השנה.
 הדברים בכתב יד ר' ישראל ז"ל

אבני נזר. ראש השנה. ראש השנה הוא יום הדין, הגם כי הוא זכרון ליום ראשון של הבריאה,
 ועולם חסד ויבנה" מ"מ יש משפט על זה מי ראוי לקבל החסד, כי הרשע אף במידת החסד לא יזכה,
 כדכתיב "מה יקר חסדך אלקים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון. ירוון מדשן ביתך (תהלים לו, ח-ט)".
 ופירש"י שאינו ראוי לקבל החסד רק אותם שבעל כנפוד יחסיון. וזו התעוררות גדולה לאדם
 להכיר שבמעשיו הרעים מפסיד גם מה שראוי להנתן לו בחסד ה' אשר למידותיו אין קץ.

אתון דאורייתא. התוקע צריך לעמוד ולא הציבור. אמרו בשבועות (ל). דמצוה לבעלי דינין
 שיעמדו. וכתב בגליוני הש"ס שם, וז"ל: יש לעיין אם יש כמה נתבעים לפני ב"ד, ועושים אחד
 שליח לטעון עבורם, אם די שיעמוד הטוען לבד. או דילמא כיון דהם הם הנידונים, והם לפני
 ב"ד בשעת הדין, לכן צריכים לעמוד. ומסברא נראה דאין צריכים לעמוד, דכיון דעשו שליח
 לטעון, ועל כן כמו שאילו היו אז במקום אחר היו מותרין בישיבה, כך מותרים הם גם כשהם
 לפני ב"ד אז, דמה יחייבם היותם לפני ב"ד יותר מאילו לא היו, כיון דגם עתה לא הם הם
 הטוענים רק שלוחם, כמו שאילו לא היו שם.

ומצאתי בספר תניא רבתי (הלכות ר"ה ס" ע"ה) וז"ל: והחבר ר' בנימין כתב דמסתברא שצריך
 התוקע לתקוע בעמידה, כיון שהיום יום דין, ותקיעת שופר היא מלמדת סגוריא עלינו וכו',
 לכך ראוי המליץ לעמוד לפני הדיין, דהא קיי"ל בעלי דינין בעמידה. וא"כ יעמדו גם

הציבור בעמידה שהרי הן בעלי דינין הנידונין לפני הדיין וכו'. י"ל לפי שהתקוע הוא שליח ציבור, והוא במקום כל הציבור, הוא תוקע בעמידה, ומאחר ששלוחם הוא, שלוחו של אדם כמותו, לפיכך אין צריכין לעמוד, עכ"ל ז"ל, ויש לדון מדבריו לענייננו ודאין הנתבעים צריכים לעמוד וכמובן.

הרב עקיבה יהוסף שלזינגר ז"ל. המלך המשפט. נסתפקתי מה שנפסק בסימן תקפ"ב, שאם לא אמר "המלך הקדוש" או "המלך המשפט", צריך לחזור, אמנם ב"המלך המשפט" מבואר ברמ"א (או"ח סימן קי"ח) שאין צריך לחזור, כיון שאנו אומרים בנוסח הברכה "מלך אוהב צדקה ומשפט". וחזינן מזה דנוסח החתימה אינו מוכרח להיות "המלך המשפט", אלא כל דהזכיר "מלך", סגי וא"כ אולי אפשר לומר דמה שצריך לחזור בלא אמר "המלך הקדוש", זה רק לנוסח אשכנז שאין מזכירים "מלך" בכל הברכה, משא"כ לנוסח ספרד שאומרים בסיום הברכה "כי יקל מלך גדול וקדוש אתה"²⁰, אולי אין צריך לחזור, כיון שמזכיר בברכה "מלך". ואם היינו אומרים ושתקנו לומר "המלך" דוקא בנוסח החתימה, דתקנו לומר "המלך המשפט" בודאי לא מועיל מה שמזכיר במקום אחר "מלך". אבל כפי מה שמבואר שבכל אופן שמזכיר "מלך" מהני, אולי מהני גם ההזכרה באמצע הברכה ולא בחתימה. ויותר מסתבר לומר שצריך הזכרת מלך בחתימה, ולא באמצע הברכה, מכל מקום לסניף בעלמא בודאי אפשר לצרף סברא זו. (שו"ת ר' עקיבא יוסף או"ח ח"א סי' קפ"ו).

אופן עשיית התרועה. בענין התרועה יש עושים ע"י היפוך הלשון – (שנופחים רגיל וסותמים השופר ע"י הלשון לסירוגין), ולא צריך לעשות כן, אלא צריך לעשות ע"י ניפוח הריאה – (שנופחים מהריאה קולות לסירוגין). ובילדותי עשיתי תרועה שלא ע"י היפוך הלשון, ושמחו בזה שמחה גדולה הגאון מהר"ז – (ר' זלמן באניהאד ראב"ד פרשבורג) והגאון מהר"ם כ"ץ (ר' מנחם פרוסטיץ אבד"ק צעהלים), ואמרו: אשרי העם יודעי תרועה על שעשיתי תרועה לפניהם באופן זה. ואמרו שמימי הגאון רבי משולם טיסמניץ זצ"ל לא שמעו תרועה באופן זה, ולא הבנתי אז לשמחה זו מה זה עשה (קהלת ב, ב). אך הלום מצאתי בתקונים (תיקון כ"א) שכתב: תרועה בכנפי ריאה, ועל דא אמרו "אשרי העם ידעי תרועה (תהלים פט, טז)", ע"ש באורך. ומזה הבנתי שמחתם על שעשיתי תרועה באופן זה, על כן צריך להדר על תוקע היודע לעשות תרועה ע"י ניפוח הריאה ולא ע"י היפוך הלשון. (שו"ת ר' עקיבא יוסף או"ח ח"א סי' קפ"ו)

א"ה. מודעת זאת שהתרועה (גם השברים) של אשכנז-מערב המובהק ושל תימן שונה מתרועת שאר העדות שהתרועה נעשית ע"י קטיעת התקיעה ע"י סתימת השופר בלשון לסירוגין. מכאן ואילך התכתבות בעניין זה.

ממני. שאלתי היא אם יש לזה קשר עם התרועה של אשכנז מערב מובהק. בכלל נראה שעשה כן מדעתו, ויתכן שהכיר תרועה זו והכריע מדעתו לאמץ אותה, ושגם בזמנו של הרב משולם איגרא תקעו כך בפרשבורג. וא"כ בזמן החת"ס תקעו תרועה 'רגילה' בפרשבורג. יתכן שהזכירו את הרב משולם איגרא ז"ל רק כמליצה בעלמא....

ר' יונתן נוימן נר"ו. נראה בוודאות שמתכוון לתרועה האשכנזית. וגם האופן השני שהזכיר (היפוך הלשון), כנראה שאין כוונתו לתרועה הליטאית, אלא לתרועה התימנית.

ר' דויד מונק נר"ו. התכוונת שהאופן השני שהזכיר הוא התרועה הבבלית.

²⁰ א"ה. אני מתפלא מאוד על 'נוסח ספרד', שהוא נוסח אשכנז בתוספת שינויים מסידורי הספרדים, מניין צצה התוספת 'כי אל מלך גדול וקדוש אתה' שבסידורי הספרדים אינה קיימת, ובסידורי אשכנז היא נוסח הברכה השלישית אחרי אמירת קדושה בציבור וכלל לא קיימת בתפילת היחיד!

לפי ספק הרב ז"ל כאן, הרי אם בציבור הש"ץ טעה ואמר 'האל הקדוש' יש מקום לומר שאינו חוזר, או לפחות אם גמרו את כל התפילה שלא יצטרכו לחזור על החזרה.

התימנים נוהגים (לפחות בעיקרון, ייתכן שלמעשה לא כולם עומדים בזה) שצריך לעשות את התרועה מהבטן כמו היקים.

הבבליים נוהגים לעשות את התרועה בגלגול הלשון (היינו כאומר לולולולו, ולא כמנהג הליטאים שכאומר טוטוטוטו).

ר' שמעון שפירא נר"ו. התימנים שאני הכרתי הריעו מהגרונ או מהחך [או מהאף, או מכל הנ"ל גם יחד... לא הצלחתי להגדיר לעצמי מספיק טוב את המקום בו נוצרת התרועה], דהיינו שהאוויר יוצא מהריאות בנשיפה אחת, והעצירות נעשות במקומות הנ"ל. הכרתי גם תימנים שהריעו כהבבליים הנ"ל, אבל איך שאמרו לי, הם נחשבו 'מודרנים'. היתה עוד צורה, של נשיפה עם אמירת ררררר..., במקרה זה כמעט לא נשמעת התרועה, וזה ממש דומה לתקיעה. יש משמעות האם מתחילים בעליה או בירידה?

את ראובן קצואר [ק"ס] שמעתי לפני שנים, כפי הזכור לי, מתחיל בירידה קצרה והעליה שלו היא בעלת שתי תנועות, אבל אני לא יודע מי הרבה שלו, וכך הרעתי בעצמי בבית כנסת ישורון, ולא אמר לי אדם דבר מעולם, אם כי באיזשהו שלב שמתי לב שר' דוד יחיאל עושה שברים קצרים יותר, של שתי תנועות.

ר' דויד מונק נר"ו. איני זוכר אם עליות ארוכות וירידות קצרות רק שהעליות והירידות באותו אורך (מתחיל בעליה, ולא כר' דוד יחיאל שמתחיל בירידה).

וכמו רוב האנשים הפשוטים הוא לא משתמש בבטן בשביל העליות והירידות.

מפני הקושי להריע מהבטן יש שעושים באופנים אחרים, אבל כל זקני ורבני תימן ששאלתי היו שוים בדבר שבעיקרון עושים מהבטן דווקא.

בדומה לכך (אבל אצל האשכנזים) הגאון ר' יעקב פוזן שליט"א מכה עם השופר על פיו בתרועה אבל אמר לי שאביו לא עשה כן אלא היה טוען שהוא עושה זאת מהבטן (והיה קצת נראה מדבריו שהוא לא כל כך האמין לאביו בכך שזה באמת מהבטן...).

ר' שמעון שפירא נר"ו. אתה מדבר על תרועה אשכנזי [בעדות של ר' יעקב פוזן]?

ר' דויד מונק נר"ו. ודאי. (הוא מקפיד להריע לעצמו כמנהג אשכנזי, אבל בתקיעה הוא אינו עושה את השבר האשכנזי, כי [מלבד מה שאין צד שזה מעכב וכן יש צד שזה פוסל, גם] לדעתו זה לא הידור אלא כיעור.)

ר' דויד מונק נר"ו. לפי המסורת האשכנזית העתיקה ("הלכה שלנו" הנזכרת ברוקח) מותר לכתחילה שאורך התקיעה יהיה ג' כוחות בלבד - ובאופן כזה אם השבר הוא בתוך שיעור ג' הכוחות ודאי שזו לא נשמעת תקיעה, ואם הוא מלבד ג' כוחות היה צריך להזכיר את זה, אלא ודאי נראה שאז עוד לא נהגו כך. המקורות הראשונים הברורים למנהג זה מאוחרים מאד.

ועכ"פ גם על מסורות אשכנזיות עתיקות ימים אפשר לערער ולסבור שזה פוסל, וכדרך שהרבה ראשונים (גם אשכנזים) סוברים שאם עושים את השברים והתרועה בשתי נשימות (כמנהג אשכנזי וכדעת ר"ת) לא יוצאים ידי חובה.

ר' דויד מונק נר"ו. הרוקח כותב שבשונה ממנהג צרפת שמצריכים שיהיו התקיעה והתרועה ארוכות (כנראה על פי שיטת ריב"א וריב"ם), אבל כמדומני שנראה שם שלא הצריכו שתקיעת תשר"ת תהיה כפולה ואיני יודע איזו שיטה זו), ההלכה שלנו היא שלא צריך.

זאת אומרת שבאשכנז לא היה כלל מנהג קבוע לעשות תקיעה ארוכה כדי תשע טוטיין, אלא לא הקפידו אלא שלא יפחות מכדי ג' טוטיין, וממילא רחוק הדבר שהיה מנהג קבוע שבמקרה שכן מאריכים אז גם מקשטים את התקיעה בשבר²¹ (ולא הוזכר מנהג זה בשום מקום במשך מאות שנים).

חזון יחזקאל. תשובה. היינו ששב מחטאו, והתודה על חטאתו או על עונו לפני ה', ויתנחם על מה שחטא, וקיבל עליו שלא ישוב עוד לאותו עון לעולם. בודוי והפרישה מן העון נאמר בקרא ומִדָּה וְעֵזֶב יִרְחֹם (משלי כח, ג), ובחרטה על העון פִּי אֶחָרִי שׁוּבִי נִחַמְתִּי (ירמיהו לא, יח). ואם תאמר הלא מושבע ועומד הוא שלא יעבור, ולמה לן קבלתו על להבא. ויש לומר, אמנם דכן מצווה הוא בכל עת ובכל שעה שלא יחטא במעשה בפועל, אבל אינו מוטל עליו שיגמור עתה בלבו

²¹ א"ה. ביטוי חריף ותוקפני על התקיעה הנהוגה באשכנז מערב, וגם בקהילות אשכנזיות מערב מתחדשות בארץ-ישראל. כפי שהאריך להסביר וגם מביא מקורות הרב בנימין שלמה המבורגר נר"ו.

שלא ישתבש במעשיו לעולם. אבל מענין התשובה הוא, דאחרי שחטא כבר, שיסיר החוטא את חטאו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד. שמעיקרי התשובה הוא לתקן מה שפגם החטא בנפשו, שהעון מסבב חולי רב בנפש. ועל זה התפלל דוד המלך ע"ה "הָרַב פְּבַסְנִי מַעֲוֵנִי וּמַחֲטָאֵתִי טָהַרְנִי (תהלים נא, ד), תַּחֲטָאֵנִי בְּאִזּוֹב וְאַטְהַר, תִּכְבְּסֵנִי וּמַשְׁלֵג אֶלְבִּין (פס' ט), כלומר שתנקה הנפש כאילו לא חטא מעולם. ואם התודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב חטאו, הרי זה דומה לטובל למען טהר את גופו מטומאתו, ושרץ בידו, שאין הטבילה במי המקוה שהוא טובל כדי להתטהר מועלת לו, כל זמן שהטומאה בידו, ואינו נטהר עד שישליך השרץ מידו. כך התשובה שהוא משקיע את מחשבותיו ודעותיו במי הדעת כדי לטהר נפשו מטומאת הנפש, אינו עולה בה מטומאת הנפשות עד שיכון לבו לפרוש ממנה לעולם וירחיקנה ממחשבתו ומדעתו.

פֶּן לַחֲכָם וְיַחֲכֵם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר **גליונות** (jewishoffice.co.il)

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעניינים לשוניים

כתובת: info@maanelashon.org

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ©